

SCIENTOLOGY

EN JÄMFÖRELSE MED RELIGIONER I ÖST OCH VÄST

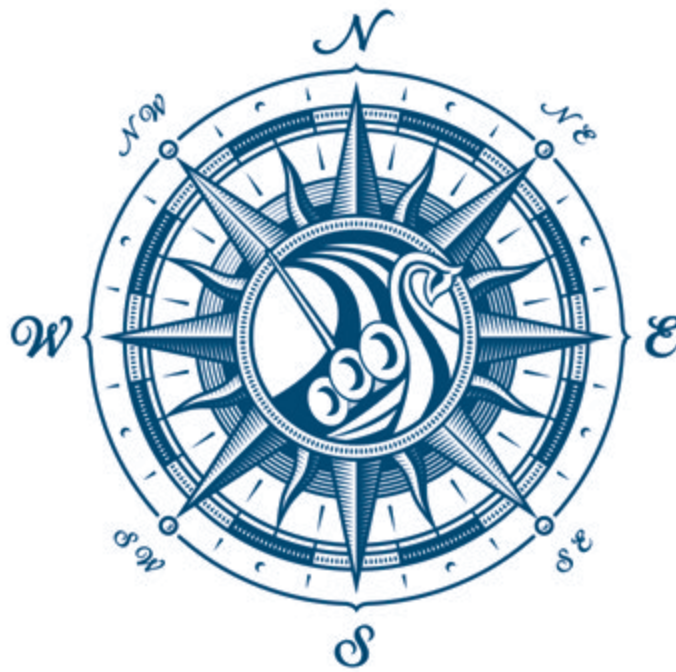
PER-ARNE BERGLIE
Professor i religionshistoria

Stockholms universitet
Stockholm, Sverige

20 mars 1996

SCIENTOLOGY

EN JÄMFÖRELSE MED RELIGIONER I ÖST OCH VÄST

20 mars 1996

SCIENTOLOGY EN JÄMFÖRELSE MED RELIGIONER I ÖST OCH VÄST

PER-ARNE BERGLIE
Professor i religionshistoria

Stockholms universitet
Stockholm, Sverige

I egenskap av religionshistoriker har jag blivit ombedd att lämna ett omdöme om Scientology-kyrkan, och gör härmed följande uttalande:

Inledningsvis vill jag påpeka att jag, i min forskning, först och främst har arbetat med buddism i dess olika regionala former och med tibetansk religion. Men i min utbildning och i min seminarieundervisning, har jag haft anledning att arbeta med och diskutera allmänna frågor om religionshistoria. Följande korta reflektioner är baserade på mina studier av ett stort antal skrifter från Scientology-kyrkan och på ett antal religiösa vetenskapliga undersökningar och diskussioner om kyrkan ur olika vinklar, inklusive idéhistoria samt sociologi och psykologi.

Bland aktuella, viktiga studier, vill jag särskilt betona "Scientology" (1994) av Bryan Ronald Wilson, ledande brittisk religionssociolog; "Från terapi till religion" (1994) av Dorthe Refslund Christensen, och artikeln "Scientology och indisk religion" (Chaos nr 25, 1994) av Oluf Schonbeck. Jag har dessutom

besökt kyrkans lokaler i Stockholm och talat med dess representanter där samt haft andra kontakter och därigenom försökt att bilda mig en egen förståelse av Scientology-kyrkan.

Scientology ses vanligen som ett exempel på en ”ny religion”, en benämning som ofta syftar på rörelser som skapats i västvärlden under det här århundradet och som kom till Sverige under 1960-talet och senare. Med denna beteckning, syftar man inte bara på ursprunget till religionen utan antyder också att denna ”nya andlighet” som i många avseenden skiljer sig från andra äldre kyrkor, samfund och sekter när det gäller begrepp, religiösa ceremonier, metoder för missionsarbete och att skaffa nya medlemmar. Det är möjligt att beteckningen ”nya religioner” också är ett uttryck för en avståndstagande åsikt, som i en viss iver att ”förklara” ursprung och utveckling på basis av sociala och psykologiska analyser, kan minimera nya religioner till funktioner i dessa social-psykologiska faktorer. Särskilt i äldre framställningar, av författare som tillhör eller är nära relaterade till äldre och mer etablerade religiösa samfund, märks en irritation angående den ”konkurrens” som ”ny andlighet” erbjuder. I vissa fall, uttrycks det genom att brännmärka dessa religioner som ”sekter” och hävda att de främst drar till sig ungdomar under emotionella omständigheter och sedan anstränger sig för att behålla dem med tvivelaktiga och auktoritära metoder. Alla religioner, kyrkor och religiösa samfund har vid en viss punkt i tiden varit ”nya” och har framträtt mot en äldre och traditionell bakgrund med allt vad det innebär vad gäller missionsarbete, att värva nya medlemmar, organisation och spridning av budskapet.

Denna medverkan och fokus på livet här och nu, organisationen och den rationella och tekniska vokabulär som existerar bland vissa ”nya religioner” har gjort att företrädare från främst kristna församlingar ifrågasatt om vi kan kalla dessa religioner. Den diskussionen har föga intresse och relevans för en religionshistoriker idag.

Om man t.ex. använder en allmän definition av religion – ”Religionen är övertygelsen om att det föreligger en övernaturlig värld, en övertygelse som först och främst uttrycks i trosbegrepp av olika slag som konkret illustreras i ritualer och ceremonier och episka skildringar” (Åke Hultcrantz: ”Metodvägar inom den jämförande religionsforskningen”, 1973, sidan 13), framstår Scientology-kyrkan mycket klart och tydligt som en religion. Det finns dessutom ingen anledning för en religionshistoriker att inordna olika religioner från olika utgångspunkter längs en värdeskala.

Religioner kan analyseras på mångahanda sätt och ur flera olika vinklar och tillvägagångssätt. I detta sammanhang, verkar det passande att använda den disposition som indikerar variationer

och nyanser samt graden av fullständighet. Religionshistorikern Ninian Smart har i flera verk pedagogiskt arrangerat sin presentation under sju rubriker, där var och en är inriktad på en viss karaktäristisk dimension av religionen i fråga. Dessa sju dimensioner är den rituella och den praktiska utövningen, den emotionella och den som relateras till erfarenhet, mystiken och berättandet, den filosofiska och pedagogiska, den etiska och juridiska, den sociala och institutionella och till sist, den materiella och estetiska. På basis av detta mönster, kan man försöka urskilja typiska egenskaper i en enda religion på ett sätt som underlättar jämförelser med andra religioner och andra relativa jämförelser.

Detta uttalande är inte rätt plats att beskriva Scientology-kyrkans historia, inte heller att ta upp de problem med källornas tillförlitlighet som en religionshistoriker ställs inför när man jämför bidragen från den dynamiska grundaren av Dianetics och Scientology, L. Ron Hubbard (1911–1986), från olika perioder i hans utveckling. Utvecklingen av Dianetics-terapi till Scientology-kyrkans doktriner kommer inte heller att tas upp. Startpunkten när det gäller religionens källa är helt enkelt den egna bilden som kyrkan betraktar som representativ.

Den första dimensionen är ritualen och praktiska utövningar. Här finns den individuella andliga vägledning som kallas *auditering*, och Scientologys religiösa utbildning, som helt enkelt kallas *utbildning*. Här finns också kollektiva ritualer, regelbundna religiösa tjänster och ceremonier vid bröllop, barndop och begravningar. Auditeringsproceduren och dess struktur är naturligtvis direkt beroende av kyrkans syn på människan och hennes andliga möjligheter till utveckling, vilket kommer att tas upp senare. Principen är att individen på ett formaliserat sätt bringas till insikt om sin andliga status och vad som hindrar hans utveckling som andlig varelse. Genom att göra sådana hinder synliga, placeras individen i en position där han kan ta bort dessa och gå vidare. I detta avseende har andlig vägledning vissa likheter med viss terapeutisk aktivitet och metoden påminner om den som används i vissa former av buddism och hinduism, som också är baserad på en nära relation mellan lärare och elev samt växelverkan mellan formalism och intuition.

De kollektiva religiösa ceremonierna verkar vara påverkade av den kristna läran och är inte unika i ett västerländskt sammanhang. De texter som styr utförandet av ceremonier ger ett värdigt och adekvat intryck.

Den andra dimensionen är relaterad till erfarenhet och är svårare att förstå. Baserad på information från aktiva medlemmar i kyrkan samt utomstående observatörer, ger de kollektiva ritualerna deltagarna möjlighet att uppleva gemenskap och hängivenhet. Den individuella

rådgivningen kan, i likhet med andra religioner, inriktas på de spänningar som kan uppstå under en sådan procedur, men det kan uppenbarligen också ge en känsla av lättnad och befrielse.

Den tredje dimensionen är berättandet och mystiken. I detta avseende verkar Scientology helt sakna jämförelser. Man får intrycket att dess korta historia och rationella och nästan teknologiska tillvägagångssätt hindrar denna aspekt av religionen. Genom min läsning av det material jag fått, undrade jag dock om det i redogörelsen av L. Ron Hubbards liv, i synnerhet det tidiga stadiet, finns en antydan om hagiografi (helgonbiografi), och det skulle kunna vara av intresse här för att följa utvecklingen.

Den filosofiska och dogmatiska dimensionen är den fjärde. Det är inte möjligt att på ett adekvat sätt ta itu med Scientologyns omfattande och inte helt okomplicerade filosofi på detta begränsade utrymme. Det är delvis en esoterisk doktrin, vari den fulla innebörden av olika saker avslöjas stegvis, genom att använda en esoterisk terminologi med många verbala språkliga nybildningar och semantiska förändringar. Det kan sägas att även om begreppet ”Högsta väsende” existerar, finns det andra trosbegrepp som också spelar en viktig roll. Det mest väsentliga är att en människa anses vara en andlig varelse. Personen själv, utöver namn, kropp och sinne, kallas för *thetan* (för ”ande”, ”själ”, ”livskraft”) från ordet *theta*, en symbol för tanke eller ande. Thetanen är icke-materiell och faktiskt inte en del av vår fysiska värld, men har fångats i den och tyngts ner i den och antar en mänsklig kropp vid födelsen.

Orsaken till detta är tidigare existenser och gärningar i detta eller tidigare liv som hindrar insikt och förståelse. Målsättningen för auditeringsprocedurer är att dessa hinder, ”spår” i det förflutna, upptäcks och förstås och därigenom undanröjs. På detta sätt kan en människa, eller snarare thetanen, utvecklas och gå från det känslomässiga och reaktiva till högre nivåer av insikt och frihet.

Målet är att thetanen ska uppnå ett gudaliknande – men i själva verket ett ursprungligt tillstånd. Varje människa anses ha potential att utvecklas. Hon anses vara i grunden god och att ha möjlighet att uppnå ett högre andligt tillstånd och kunskap om det Högsta väsendet.

Av detta kan vi se att Scientology har en teologi, en antropologi och en doktrin för räddning av inre helhet som är väl genomtänkt. Vad en religionshistoriker först och främst slås av är den stora likhet som finns mellan dessa läror och de som finns i vissa indiska religioner och religiösa filosofiska system. I dessa finner vi också begreppet att människans gärningar har konsekvenser för hennes framtida liv i form av upplevelser som kan återaktiveras och som

sedan formar hennes framtid. Genom goda gärningar, meditation och andra utövningar, kan dessa hittas och elimineras, för att över huvud taget stödja eller göra andlig utveckling möjlig. I hinduismen, är själva kärnan att varje mänsklig varelse är tänkt att bestå av ett andligt väsen, en själ bortom all individualitet. Det är denna själ som ska befrias för att återvända till sitt ursprungliga tillstånd.

Beskrivningen av dessa förfaranden, som i Scientology ofta är teknisk, har sin motsvarighet i indiska frälsningsmetoder.

Det är också vanligt i Scientology och i vissa indiska tankeskolor att undervisningen bedrivs i hierarkisk form, så att man först måste uppnå en viss andlig nivå eller ett tillstånd för att ha rätt att delta i nästa nivå. Både traditioner och övergångar mellan nivåerna är förbundna med prestationer av olika slag.

Den femte dimensionen är den etiska och juridiska. Eftersom människan anses vara i grunden god, kan hon välja det rätta och det goda. Scientology-kyrkans trosbekännelse, tron på lika rättigheter för alla uttrycks, och tyngdpunkten ligger på mänskliga rättigheter. Det större perspektivet är definitivt inkluderat, även om etik i Scientology är starkt inriktat på individen. Man bedriver också sociala verksamheter genom olika organisationer, vilket dock inte är av primärt intresse för en religionshistoriker.

Den sjätte dimensionen, den sociala och institutionella, kan återspegla en integrering och acceptans av religiösa samfund i dess omgivande samhälle. Scientology-kyrkan är organiserad på ett sätt som påminner av kristna kyrkor, dvs. med en hierarki av präster och lekmän som en förenande kraft. Det finns olika aktiviteter i församlingen, men eftersom den praktiska utövningen är fokuserad på individen och hans utveckling, får man inte intrycket att det är församlingen i kyrkan som är den centrala sociala enheten. Enligt tillgängliga undersökningar, verkar det som genomsnittsmedlemmen är i yngre medelåldern och socialt tillhör medelklassen. Genomsnittsmedlemmen går inte med för att man befinner sig i ”kris”, och detsamma gäller i de fall där någon har lämnat kyrkan. Kyrkans verksamhet är, enligt de uppgifter som finns till hands, finansierad genom donationer och bidrag från dess medlemmar.

Den sjunde och sista dimensionen är den materiella och estetiska. Beteckningen på ett kapell för religiösa tjänster, pastorernas klädsel och den religiösa symboliken gör det totalt sett naturligt att göra en jämförelse med västerländsk kristendom. Utmärkande för Scientology-kyrkan är att det finns ett kontor för religionens grundare, L. Ron Hubbard, i varje Kyrka. Detta verkar fungera som en symbol för vördnad och respekt för hans arv.

En slutsats av denna korta undersökning av de olika aspekterna i Scientology-kyrkan är att det finns stora likheter med orientalisk religion, i frågor som rör synen på människans natur och uppkomsten av doktriner. Organisationen och de religiösa tjänsterna påminner mer om västvärlden och kristendomen.

Scientology framstår helt och hållet som en religion och därför är det naturligt att uttrycka åsikten att den, i ett samhälle som har religiös frihet, bör förses med resurser för att tillfredsställa behovet hos dess anhängare och medlemmar av den religiösa tron.

PER-ARNE BERGLIE
Stockholm, Sverige
20 mars 1996